

Etisk læring og etisk forskning – en fremtid uten dyreforsøk

Mitt navn er Siri Martinsen og jeg representerer NOAH-for dyrs rettigheter. Jeg er også veterinær, utdannet ved NVH som den første veterinærstudent i Norge som ikke har brukt forsøksdyr i undervisning. Men en utdanning som ikke går på bekostning av dyrs liv, er ikke noe man skulle måtte kjempe seg til. En etisk utdanning bør alle realfagstudenter få. Og alle lærere burde kunne gi studentene både etisk bevissthet og god kunnskap, og dermed gjøre naturfagene til en arena hvor studenter med respekt for levende vesener, føler seg hjemme. For først da vil man oppnå at fremtidens forskere også ser det som et mål i seg selv å drive etisk forskning – som ikke involverer medskapningers lidelse og død.

Etisk læring og etisk forskning fri for misbruk av dyr, henger sammen. Det finnes neppe den person som vil påstå at det er et mål i seg selv å drive dyreforsøk – hensikten med både undervisning og forskning er å skaffe seg kunnskap. I dagens situasjon har dyreforsøk blitt en dominerende metode. Men hvilken kunnskap skaffer man seg egentlig med dyreforsøk. Hvilke spørsmål er egentlig dyreforsøk svaret på? Og er det de spørsmålene man burde stille?

Deler av forskningsmiljøet setter likhetstegn mellom forskning og dyreforsøk. Dette likhetstegnet er falskt. Men det er en effektiv måte for å få et ensrettet miljø hvor alle er innstilt på en eneste metode – slik at forandring blir vanskelig

På samme måte settes det av flere lærere likhetstegn mellom en god naturfagutdanning og dyreforsøk. Hvis man ser en slik påstand nærmere etter i sømmene faller den på sin egen urimelighet. Men allikevel er slike holdninger med på å blokkere forandringer innenfor universitetsmiljøet:

Selv så jeg på det som umulig å bli veterinær da jeg var yngre, ikke fordi jeg ikke ville eller hadde interesse for yrket. Tvert imot har jeg alltid vært svært interessert i dyrs liv. Jeg slo det tidlig fra meg fordi jeg ikke ønsket å gjøre dyreforsøk. Jeg ønsket ikke å forårsake noen annens død for en utdannings skyld. Og jeg visste at veterinærstudiet innebar andres død. Jeg vet ikke hvor mange unge mennesker jeg har snakket med som tenker det jeg tenkte da: De respekterer dyrs liv og vil ikke at dyr skal skades – derfor blir de ikke veterinærer. Derfor blir de ikke zoologer. Derfor blir de ikke leger. Eller til og med ikke psykologer. Og derfor utelukkes studenter med en kritisk innstilling til dyreforsøk fra naturfagene allerede før de har begynt å studere.

Men dyreforsøk er ikke synonymt med kunnskap – hverken i undervisning eller forskning. Dyreforsøk er bare en metode. En metode blant mange andre. Jeg vil gjerne sitere Michael Balls fra FRAME i denne forbindelsen:

“Det virkelige spørsmålet vi bør stille oss er følgende: Er dyretester i seg selv en gyldig metode bare fordi det er dyretester? Det logiske og vitenskapelig korrekte svaret er klart: Det er et definitivt nei (...) Sannheten er at de (...) lider av en rekke betydelige ulemper, og på middels-lang sikt vil de uunngåelig bli erstattet av mer moderne, mer vitenskapelig gyldige, uavhengig vurderte testmetoder uten dyr.”

Michael Balls, FRAME, i ATLA, volume 32, juni 2004.

Dyreforsøk er en enkeltmetode som dessverre har fått råde grunnen alt for lenge. En læringsmetode som har kostet samfunnet mange leger, veterinærer og forskere med interesse for etikk. En forskningsmetode som i enkelte tilfeller har kostet mennesker livet og ganske sikkert har kostet kunnskap andre metoder ville gitt oss.

Men dyreforsøk er ikke bare en hvilken som helst metode blant alle de andre. Det er en metode som per definisjon skader levende vesener og som koster liv. Som koster lidelse. Det er en metode som baserer seg på at makt til å utnytte gir rett til å utnytte.

Dyrs liv tas i dyreforsøk: ethvert dyr kjemper for livet og ønsker å opprettholde det. Tar man livet fra et dyr, tar man fra det mest verdifulle det har, og alle muligheter for positive opplevelser. Det å ta liv er en voldsom og negativ handling også overfor et dyr. Dyr blir utsatt for lidelse og smerte i mange forsøk – ikke minst områdene som heter stressforskning og smerteforskning: Dyr blir utsatt for lidelse i fangenskap: På samme måte som oss mennesker, har andre dyr behov for å utfolde seg, for å bevege seg, for å leve det livet de er skapt for. Og slik vi selv ville lidd hvis vi konstant var innesperret i et lite rom, lider dyrene ved å være innesperret livet ut i trange bur og beholdere: Som eksempel på de omgivelsene forsøksdyr er henviset til kan nevnes: en plastkasse på størrelse med et A4-ark for 16 mus, eller et bur med perforert stålgulv med areal i overkant av to A4-ark for en kanin - ofte uten kontakt med artsfeller. Dette er ikke et verdig dyreliv.

NOAH – for dyrs rettigheter arbeider for et samfunn hvor dyr ikke utnyttes, men respekteres. NOAH ønsker et samfunn hvor *makt* til å påføre noen smerte, fangenskap og død ikke gir *rett* til å gjøre dette. Dyrenes likheter med oss i evne til å føle smerte og frykt, forplikter oss til å ta hensyn til dem slik vi selv vil bli tatt hensyn til. Men dyrenes ulikheter i forhold til oss gir ingen fullmakt for oss til å misbruke dem. Ingen rett til å se på dem som mindreverdige.

Et system hvor slik maktmisbruk er tillatt er ikke et etisk bevisst samfunn. Det er uholdbart at vitenskap og kunnskap i vårt samfunn er blitt ensbetydende med den forakt for liv og rutinemessige tortur man utsetter dyr for i forsøk. Hva slags søken etter viten er det som baserer seg på uvitenhet og likegyldighet til andre levende skapningers behov? Forskning har gitt oss kunnskap om dyr – om at de føler samme smerte som oss selv, samme frykt, samme ulidelige frustrasjon ved å være innesperret år etter år. Noe kunnskap kommer fra forskning som burde vært ugjort – hvor dyreunger blir torturert foran øynene på sin mor i tradisjonelle psykologiforsøk for å illustrere hvordan morsfølelser virker. Men den overveldende mengden av slik kunnskap om dyr kommer fra forskere som har våget å tenke annerledes: våget å studere dyr på dyrenes egne premisser. Tilsammen burde denne kunnskapen fortelle oss noe; den burde fortelle oss at dyreforsøk er etisk uakseptabelt.

For å snu oss bort fra en slik metode, må vi tenke nytt om både læringen og forskningen – vi må se på etisk læring og etisk forskning som viktige mål i seg selv.

For å tenke nytt om læringen som naturfagstudenter blir utsatt for, må vi stille spørsmålet: Hva er det egentlig de lærer av dyreforsøk?

Når den unge studenten møter dyr for første gang i sitt naturfaglige studium, er dette gjerne et møte med et dødt dyr. Et dødt dyr som skal skjæres opp. Anatomilærere må gjerne tro at de lærer bort anatomi, men studier viser at det man husker fra det første møte med en nylig drept frosk, rotte eller hund under skalpellen, er ikke musklene og nervernes utseende eller deres latinske navn. Det studenten husker er lukten av død, synsinntrykket av en åpen kropp og ambivalensen ved å skjære i noen som for få øyeblikk siden har vært levende.

En studie av 13-årige elever som dissekerte drepte grisunger, viste en tydelig holdningsendring hos elevene fra før disseksjonen og ved slutten av øvelsen. Til å begynne med var de fleste urolige og hadde negative følelser knyttet til disseksjonen. De stilte spørsmål om hvor dyrene kom fra, og uttrykte uro over at dyrene var tatt livet av. Over 1/4 av studentene unnlot å delta aktivt i

disseksjonen, men så på eller så en annen vei. Etterhvert som disseksjonen skred frem ble elevene imidlertid mer tilbøyelige til å “leke” med disseksjonsobjektet: De gjorde narr av dyret, beveget dyrets lemmer for å få det til å “danse”, puttet organene i munnen på dyret o.l. En gutt plystret en begravelsesmarsj mens han bar restene av grisungen til søppelet, og hadde dandert skalpellene i dyrets hodet slik at det så ut som et offer for knivstikking. To andre elever kuttet av dyrets hode, og paraderte rundt i klassen med hodet festet til skalpellene.

Ikke bare svært unge studenter reagerer på denne måten – også universitetsstudenter kan fortelle om at medstudenter skjærer av og “leker med” hodet på det dissekerte dyret. Å bringe galgenhumor inn i en ubekvem situasjon er en velkjent overlevelsestaktikk - men i en slik situasjon tvinges studenter til å bruke galgenhumoren på andres bekostning, for nettopp å ikke la medfølelsen slippe til...

Disseksjon og dyreforsøk blir for studenten på mange måter en innvielse i dyreforskerens verden, hvor andre lover gjelder: Man har lov til å skade. Hvis elevene utførte disseksjonen på et drept dyr på kjøkkenbordet hjemme, ville omgivelsene se på det som en dårlig handling - dyr skal ikke drepes bare for å maltrakteres av nysgjerrighet. Men i disseksjonssalen er den nysgjerrige maltrakteringen lov – den er satt inn i en sammenheng, hvor noen med autoritet gir sin tillatelse. Mange elever møter denne situasjonen med sterke etiske kvaler, gjennomluder seg seansen og prøver å huske minst mulig eller rasjonaliserer bort det faktum at det har vært liv i den døde kroppen, ved å se på det som et “preparat”. Noen opponerer mot å bli tvunget til å gjøre noe som innebærer skade. Men noen ser også på muligheten for å lovliggjøre det etisk problematiske med en skrekkblandet fryd. Hvilken type elever vil man se igjen som sin fremtidige lege? Hvem vil man betro sitt syke dyr til når det trenger veterinærhjelp?

Disseksjonenes og dyreforsøkene evne til å skape en student som setter sin egen nysgjerrighet foran levende veseners liv og velferd, eller møter lidelse og død med distanse og likegyldighet, er en betenkelig læringseffekt. Å omgjøre levende vesener til preparater har sin pris: Studenter innenfor naturfag lærer at dyr kan brukes og kastes, at respekt for liv er mindre viktig enn selv de minste læringsformål og at de ikke skal ha en godt fungerende medfølelse, men tvert imot en utviklet evne til å tingliggjøre levende skapninger. Dyreforsøkene blir en eksamen i likegyldighet. Og som en biologistudent fra USA uttrykte det:

“Etter å ha studert naturfag i tre og et halvt år lurte jeg noen ganger på om denne skolen egentlig vil at vi skal lære noe, eller om de bare vil se om vi har mage til å drepe.” biologistudent I U.S.A:

Disse holdningene er dyreforsøkene skjulte læringsmål – for det er sjelden lærere innrømmer at dyreforsøkene er til for nettopp å se om ”studenten har mage til å drepe”. Dyreforsøkene blir forsvart med at de lærer studenten anatomi og fysiologi – selv om de rene fagkunnskapene ofte kommer i bakgrunnen i dyreforsøket.

Men hva vil vi egentlig at studenter som skal bli våre fremtidige veterinærer, leger, biologer og forskere skal lære?

Vi vil ha leger som kan finne ut av hva vi lider av og kurere det, vi vil at de skal ha innlevelse og interesse for pasienten som individ, ikke bare som interessant sykdomskasus. Vi vil forvente at veterinæren som vi bringer dyrene våre til bryr seg om sine pasienter, vi forventer at hun kan fortelle oss hvordan det syke dyret har det, at hun har innlevelsessevne f.eks. i dyrs smertefølelse for å kunne utføre behandling på et faglig høyt nivå. For biologer o.l. vil også samfunnet i økende grad kreve at det utvises respekt for naturen og dyrene som blir studert. Og med økende fokus på

dyreforsøk i forskning, ønsker samfunnet forskere som er interessert i alternative metoder – og som gjør sitt ytterste for at ikke dyr skal bli brukt og lide. Med andre ord vil etisk bevissthet i større grad være et læringsmål i seg selv.

Ved å insistere på undervisningsmetoder som koster lidelse eller død for dyr, vil de naturfaglige miljøene gå glipp av kollegaer som de i økende grad vil trenge for å møte samfunnets krav om etisk bevissthet innenfor sitt fag.

Etiske metoder uten dyreforsøk, derimot, vil lære studentene det som forventes av dem. For det første lærer man grundige og gode fagkunnskaper. Men man lærer også en holdning om at dyrs liv er verdifullt: Dyr er først og fremst levende – ikke døde “preparater” som skal skjæres i stykker. Og hvis et dødt dyr skal studeres, skal det fortsatt være med respekt for dyret – man skal vite at det har hatt et verdig liv og dødd en naturlig død av naturlige årsaker.

De etiske metodene består av en mengde svært ulike læringsmidler som kun har det til felles at de videreformidler naturvitenskapelig kunnskap uten at noen dyr har måttet lide eller dø for det. Mange av metodene har også det til felles at de er moderne, velutviklede studiemetoder som lærer studentene faget på en stadig mer effektiv måte.

Etisk læring er også en bevisst måte å se naturfagene på – etisk læring innebærer at studenten blir bevisstgjort på spørsmålet om dyrs egenverdi. Etisk læring innebærer ofte nye viktige aspekter innenfor naturfagene – dyrs naturlige adferd, fokus på det levende dyret i sitt naturlige miljø, eller for medisin-fagenes fokus på pasientens behov.

Det er også en rekke rent praktiske fordeler. Gjennom etiske læringsmetoder får studenten også ofte kjennskap til moderne teknologi og moderne forskningsmetoder – som f.eks. bruk av cellekultur. Læringsprosessen er gjerne mer effektiv, da resultatene blir mer presise enn ved bruk av dyr. Studenten har friere hender og kan dermed arbeide mer selvstendig og i sitt eget tempo. Det gis mulighet til å sette seg bedre inn i stoffet, da forsøket kan repeteres så ofte man måtte ønske. Og penger spares fordi flere studentkull bruker de samme programmer/ modeller.

Man må heller ikke glemme at etisk læring handler om et bedre læringsmiljø for studentene. Ingen blir tvunget til å gjøre noe som strider mot deres samvittighet. Læringsprosessen krever ikke at studenten tilsidesetter samvittighetsbestemte motforestillinger. Slik presenteres studenten for et positivt læringsmiljø, istedenfor en situasjon hvor tvang fra autoriteter, og død og lidelse for dyr, er ingredienser.

En lærer som velger etisk læring, og våger å se med nye øyne på sitt fag vil slik kunne forberede sine elever på en fremtid som leger, dyrleger og forskere som tar vare på liv. Slik jeg ser det kan det ikke være noen tvil om at det er en slik utdanning alle parter tjener på.

Etisk læring burde ha vært innført for lenge siden. Disse metodene står nærmest i kø for å bli benyttet. Vi skal nå se nærmere på noen konkrete eksempler:

Film og video

Det enkleste av alle etiske læringsmidler er filmen. Men film av disseksjoner eller operasjoner gir verdifull bakgrunnsinformasjon for studenter som senere må utføre disseksjoner på selvdøde dyr eller delta i klinisk arbeid sammen med kirurger. For studenter som kun trenger grunnkunnskaper i anatomi, vil film være et godt supplement til f.eks. arbeid med plastmodeller. Film kan også intergreres i mer kompliserte metoder.

Datasimulasjoner

Innenfor datateknologien er mulighetene talløse: fra virtuelle disseksjoner som studentene kan utføre på skjermen, til virtual reality-simuleringer av kliniske teknikker – bare fantasien setter grenser. Dybden og bredden av læringsopplevelsen blir også utvidet – ved et museklikk kan man bevege seg fra overflateanatomi til mikroskopi eller fra fugl til fisk. Noen programmer presenterer et helt laboratorium på skjermen, og eksperimenter kan utføres som i virkeligheten. Foruten å gi studentene en grundig, inspirerende og selvstendig læringsopplevelse, vil datasimuleringer også introdusere studentene til de muligheter datateknologi i stadig større grad gir også innenfor forskning.

Et konkret eksempel på dataprogrammer er fysiologiprogrammet Simnerv og Simmuscle som er spesialdesignet for å erstatte et meget vanlig dyreforsøk hvor frosk drepes for å bruke nerve og muskler i forsøk, blant annet på NVH. Verden over dør millioner av frosk i dette spesifikke eksperimentet som lett kan utføres på skjermen.

Produsentene av alternativet forteller følgende om hvordan det ble til:

”Jeg var sannsynligvis den som sterkest fikk merke studentenes protester fordi jeg underviste i fysiologi hvor vi fortsatt brukte dyr – det klassiske froskenerve-eksperimentet. Jeg forsvarte dette forsøket med stor overbevisning (...) Men snart fant vi allikevel ut at datateknologi i rask utvikling kunne brukes til å lage et virtuelt laboratorium hvor studenter kunne gjøre forsøk på samme måte som i virkeligheten (...) Programmene vi laget viser nøyaktig det samme eksperimentet som før hadde blitt gjort med levende dyr.”

Hans Braun, fysiologisk institutt, University of Marburg, Tyskland

En annen lærer som bruker programmet sier følgende:

“SimNerv er et nesten identisk virtuelt motstykke til den isolerte nerven. Alle delforsøk utføres på en svært naturtro måte (...) jeg vil hevde at disse (...) modeller kompenserer godt for forsøket på ekte frosk eller rotte. Alternativet er meget godt likt av alle elevene, ikke bare av de som er imot dyreforsøk..”

Leif Bjellin studierektor fysiologisk institutt, Lund Universitet, Sverige

Selveksperimentering

Selv om data gir en ofte livaktig og inspirerende erfaring, er det ofte forsøk på seg selv studentene husker best. Ved å bruke sin egen kropp som verktøy, vil studenten ikke bare lære ved å se, men også ved å kjenne og erfare. Etisk uproblematiske eksperimenter kan være enkle som å drikke vandrivende midler eller utføre fysisk arbeid mens lunge- og hjerte-aktiviteten registreres, eller mer kompliserte som å registrere nerveledningsevnen ved hjelp av spesielle eksperimentapparater og data. Slike forsøk er de som studentene både husker og liker best. I tillegg gir det studenten en større grad av innlevelsesevne å bruke seg selv som verktøy; legestudenten som trener blodprøvetaking med medstudenter vil nok ha en større forståelse for pasientens situasjon enn hvis treningen hadde skjedd på forsøksdyr...

Et eksempel på forsøk som kan utføres på studenter er igjen nerve- og muskelforsøket: på biologistudiet på Blindern gjør studentene forsøk på seg selv, men noen kilometer unna på Veterinærhøgskolen går dyreliv tapt.

” (...) overgangen fra dyreforsøk i undervisningen til forsøk hvor frivillige studenter bruker seg selv til å illustrere vitenskaplig problemløsning (...) har sin årsak i at lærere innenfor akademiske fag har begynt å innse at de moderne fremgangsmåtene rett og slett er mye bedre enn de gammelmodige forsøks-prosedyrene.”

Garry Scroop, Departement og physiology, University of Adelaide, Australia

Modeller

Enkle plastmodeller for å lære anatomi kan ofte være mer enn nok for de mange biologikurs, og også et verdifullt verktøy for mer avanserte kurs. Man det finnes også kompliserte modeller som kan brukes til trening i kliniske teknikker – fra blodprøvetaking til mikrokirurgi. Noen modeller kan kombineres med ekte organer fra etiske kilder – f.eks. morkaker for øvelse på karkirurgi eller organer og vev som er blitt til overs fra operasjoner. Det finnes også modeller for å lære intubering, injeksjoner o.s.v.

”All erfaring med og bruk av dyr skal enten være nøytral eller fordelaktig for dyret (...)

Læringsmetodene for å tilegne seg praktiske ferdigheter innenfor klinikk og komplisert kirurgi er mangfoldige. De inkluderer syntetiske modeller som organ- og hudmodeller for suturering; interaktive syntetiske modeller som ”elektronisk sutur plate”; datasimulasjoner som virtuelle operasjons og anestesi-programmer; video og demonstrasjoner av ekte operasjoner; øvelser som fokuserer på å gjøre seg kjent med operasjonsrommet og utstyret; operasjoner på kadavre fra etiske kilder; ikke-skadelig trening av klinisk håndtering på ”frivillige” (studenter og læreres egne dyr) og operasjoner på pasienter i samarbeid med veterinær”

Lara Rasmussen, underviser i kirurgi ved Western University of Health Science college of Veterinary Medicine, USA

Klinikkarbeid

Legestudenter vil naturligvis etterhvert arbeide med pasienter – og det kan vel ikke understrekes nok hvor mye mer relevante menneskelige kasus er enn dyreforsøk for den fremtidige legen. På samme måte er det den mest naturlige læringsmetode for veterinærstudenter å lære pasientpleie og kirurgi i klinikken ved å observere og assistere erfarne veterinærer. På denne måten lærer man ikke bare teknikk og ferdighet, men også omsorg og forståelse for pasientenes ulike behov. Klinikken gir problembasert læring og innblikk i yrkeshverdagen – og ikke minst gir det studenten mulighet til å være med å hjelpe – istedenfor å forbruke.

”Jeg er overbevist om at studenter blir bedre forberedt på kirurgi når de bruker alternative metoder. Tiden som man kaster bort når studentene prøver å lære seg basale ferdigheter ved å prøve og feile på et forsøksdyr kan anvendes bedre på å lære studentene spesifikke generelle ferdigheter som f.eks. riktig suturering, hva som skjer ved dårlig hemostase etc. (...) Etter at basale ferdigheter har utviklet seg, kan man bruke kadavre fra etiske kilder til å lære seg grunnleggende operasjonsteknikker. Studenter vil deretter gradvis bli introdusert for kirurgi på levende dyr ved undervisning med pasienter (...)

Daniel Smeak, departement of Small Animal surgery, the Ohio state University college of Veterinary Medicine, USA

Bruk av kadavre fra etiske kilder

I enkelte situasjoner vil disseksjoner eller kirurgitrening på kadavre være nødvendig for å komplettere undervisningen av f.eks. kirurger innenfor human- og veterinærmedisin eller zoologer som vil måtte obdusere dyr i sitt fremtidige yrke. Men selv da, kan dette gjøres på en etisk forsvarlig måte uten drap av dyr. Etter modell fra humanmedisinen, hvor donerte menneskekropper ofte er en del av anatomiundervisningen, kan dyr som er dødd av naturlige årsaker eller av uheldelig sykdom eller skade, være et etisk alternativ til bruk av dyr som er drept. "Donasjonsprogrammer" for familiedyr kan drives etter samme etiske prinsipper som for mennesker – dyrets eier gir sin tillatelse til at dyrets kropp brukes i undervisning når dyret dør av alderdom eller uheldelig sykdom.

"Vår erfaring med donasjonsprogrammet har vært positive. Studenter får en bedre forståelse for anatomi og utviser mer moden adferd i hvordan de behandler kadaveret, og utfører disseksjonen på en mer ansvarlig måte (...) donasjonsprogrammet fungerer godt og kan bli implementert på veterinærhøyskoler. Det er kostnadsbesparende og gir flere fordeler sammenlignet med å skaffe dyr på den tradisjonelle måten. Disse fordelene inkluderer muligheten for å gi studentene god anatomiundervisning som også involverer kliniske aspekter og muligheten til å integrere de etiske aspektene ved veterinærmedisin fra studentenes første år."

Amarendhra Kumar, professor i anatomi, Tufts University school of veterinary Medicine, USA

Feltarbeid

Istedenfor å tvinge dyrene inn i laboratoriet og påføre dem ubehag og død, kunne mange biologi- og zoologistudenter med fordel ha blitt introdusert for dyrenes egen verden: Studie av dyr i deres naturlige miljø, på en måte som ikke forstyrrer dyrenes liv gir mer verdifull kunnskap og forståelse om sammenhengene innenfor biologien, enn de tradisjonelle biologikursene hvor dyr er noe studentene skal studere i bur, på glass eller nedsunket i formalin...

In vitro laboratorium

Innenfor forskning blir cellekulturer og andre in vitro teknikker stadig mer aktuelt. Å gjøre studentene kjent med slike laboratorteknikker snarere enn de tradisjonelle utdaterte dyreforsøkene, er derfor viktig. Vev og celler til slike kurs kan være menneske- og dyrevev fra etiske kilder, eller i mange tilfeller plantevev: Tradisjonelle forsøk i cellebiologi som har vært utført på celler fra drepte rotter, kan f.eks. erstattes med celler fra gjær eller potet.

Det kan kort sagt ikke være særlig tvil om at dyreforsøk og drap av dyr for undervisningens skyld med letthet kan avvikles når som helst. Og det er av vesentlig betydning at dette skjer: Ikke bare vil det spare alle de tusenvis av dyr som brukes i dag til undervisningsformål. Det vil også være en nødvendig forutsetning for å ta på alvor utviklingen mot etisk forskning. Vi trenger å utdanne en ny generasjon for en ny og etisk forskningstradisjon.

Og som med undervisning må vi stille nye spørsmål for forskningen: Hvilke formål tjener egentlig dyreforsøkene og hva vil vi egentlig oppnå med forskning?

Forskning på dyr gir oss i korte trekk svar på hvordan dyr som er innesperret i laboratorier i kunstige omgivelser reagerer på diverse menneskelig manipulasjon. Man får svar på hvordan dyr oppfører seg når de er i unaturlige og for dyrene frustrerende miljøer. Men er denne kunnskapen om våre medskapninger egentlig interessant når vi isteden kan velge å la være å utsette dem for slike

lidelser og heller få kunnskap om hvordan de egentlig er? Man får svar på hvordan kunstig påførte sykdommer utvikler seg i kunstige miljøer og hvordan medisiner virker på dyr i kunstige omgivelser. Men det er ikke det man egentlig vil ha svar på: Man vil helst ha svar på hvordan sykdom og helse fungerer for mennesker og dyr i omskiftende miljøer i samfunn og natur.

Men dyreforsøkene gir oss mer: Det gir oss som sagt et samfunn som aksepterer ekstreme overgrep mot følende medskapninger. Men heller ikke dette vil de fleste av oss egentlig ha. De fleste av oss ønsker ikke dyreforsøk. Vi ønsker svar.

Det finnes andre og mer relevante spørsmål man kan stille innenfor både biologisk og medisinsk forskning – spørsmål hvor dyreforsøk ikke er svaret. Spørsmål som gir svar vi kan bruke til å bygge en etisk forskning.

Hva om Jane Goddall også hadde vært innstilt på dyreforsøk slik som hennes forgjenger, psykologen Wolfgang Köhler? Köhler spurte om sjimpansers adferd innebar problemløsning ved innsikt? Hans svar var dyreforsøk. Han svarte ved å sette sjimpanse i bur sammen med kasser, pinner og bananer – og fant ut at ja, en meget sulten sjimpanse klarer å finne utveier til å få i seg mat, også ved hjelp av kasser og pinner. Men hans begrensede fokus på dyreforsøk ga ham begrensede svar – i tillegg til den lidelse det ga sjimpansene å være innesperret i stimulfattige bur dag ut og dag inn. Det er forstemmende å tenke på hvor lite kunnskap om disse dyrene vi ville hatt idag hvis Jane Goddall hadde gått i Köhlers fotspor og spurt de samme spørsmål, og brukt kasser, bur og innesperrede dyr til å prøve å finne svar. Men hun gjorde ikke det. Hun spurte isteden: Hva kan sjimpansene lære meg, om jeg ikke ser på dem som objekter, men som individer; hvis jeg prøver å bli akseptert av dem på deres premisser og setter deres liv og handlinger i fokus, og ikke manipuleringen av dem? Vi vet hvilke revolusjonerende svar zoologien fikk av at hun stilte disse spørsmålene. Og unnlot å la dyreforsøk være svaret.

Det er også velkjent innen medisinsk forskning at dyreforsøk ikke har vært et godt, men snarere tilfeldig, svar på mange vesentlige spørsmål: Eksempelene er utallige på at dyreforsøk har gitt feil svar på spørsmål om spesifike medisiner fungerer på mennesker – i andre tilfeller har det vært rent tilfeldig at de har gitt riktige svar. For å sitere en av forskerne bak penicillin:

”Mus ble brukt i giftighetstestene fordi de var så små, men for en heldig tilfeldighet det var (...) hadde vi brukt marsvin, ville vi sagt at penicillin var giftig og vi ville trolig ikke ha fortsatt å utvikle dette for menneskelig bruk.”

Idag finnes giftighetstester og forskningsmetoder basert på cellekulturer og kunstige modeller som gir oss sikrere svar fordi de nettopp er utviklet for å svare på hvordan stoffer virker på menneskelige celler. Det finnes metoder for å bruke humane kadavre i utvikling av nye kirurgiske metoder. Det finnes datateknologi som vil kunne gi oss svaret på hvordan stoffer virker mens de ennå bare er en formel i en datamaskin.

Men det finnes ikke penger til å ta i bruk og videreutvikle disse metodene. Fordi dyreforsøk dessverre fortsatt blir sett på som svaret. Ønsker man virkelig å finne gode svar på gode spørsmål, er fremtiden etisk læring og etisk forskning uten dyr. Ønsker man at søken etter kunnskap skal være en positiv kraft i samfunnet, må den være etisk fundert. *Primum non nocere* – første bud er å ikke skade – dette er fra legeyrkets fødsel det viktigste en medisiner må forholde seg til. Det er likeledes rettesnoren for veterinærer. Dette viktige første bud burde tas alvorlig: alle yrkesutøvere som har med levende skapninger å gjøre, burde ha dette som sin hovedregel: Første bud er å ikke

skade. Da får man etisk læring og etisk forskning. Da ser man slutten på dyreforsøkene som metode.

Etterhvert vil uvergelig andre metoder ta over. Fremtiden er uten dyreforsøk. Først og fremst fordi utviklingen innenfor ulike andre metoder overgår dyreforsøkene i de resultatene de oppnår. Men hvorfor vente til disse metodene har måttet bevise sin overlegenhet overfor forskningsmiljøer som er fastlåst i dyreforsøk? Hvorfor ikke satse økonomisk på disse metodene nå? Det ville være synd hvis det bare var den teknologiske utviklingen som reddet våre medskapninger fra vår hensynsløshet. Det ville være synd om vi ikke før den tid tok et oppgjør med vår maktposisjon, og erkjenner at den ikke skal innebære å påføre lidelse, fangenskap og død for andre skapninger. Vi har all mulighet til å la både nåtiden og fremtiden være basert på etisk læring og etisk forskning.

PS: Sitater er oversatt av NOAH, for oversendelse av de korrekte engelske sitater, kontakt NOAH.